

ישיבת הפתל - ירושלים

שיחת הגאון הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א

לפרשת נצבים-וילך תש"ע

הבטחת הגאולה וברכת שופרות

בלפור³, עמד החפץ חיים ובכה. אמנם גם הוא שמח כמו כולם, שעם ישראל עומד לקבל שוב את א"י, ושיהודים חוזרים לא"י, אבל יחד עם זאת - הוא בכה, כששמע שיש מי שרואים בהצהרה זו כעין גאולה, או אתחלתא דגאולה. וכך אמר החפץ חיים: וכי זו היא גאולה? וכי בשביל זה סבלנו אלף ושמונה מאות שנה, כדי שתהיה לנו "בולגריה" קטנה?! (בולגריה היתה אז המדינה החלשה ביותר מכל המדינות שהשתתפו במלחמת העולם הראשונה) לא זו היא הגאולה המובטחת לנו, להקים איזו ישות עצמאית, עם צבא ודגל והמנון ככל העמים, ולא בשביל זה העביר אותנו הקב"ה את כור הברזל, של אלף ושמונה מאות שנות הגלות. הקב"ה ייעד אותנו לדברים הרבה יותר נשגבים מזה: לקידוש השם בעולם! לתקן עולם במלכות ש-די! לא בשביל דגל וצבא והמנון. אם צריך צבא - שיהיה צבא, אבל לא זו התכלית, ולא זו הגאולה. גאולה צריכה להימדד בהשגים רוחניים, בהחזרת עם ישראל כולו ללימוד תורה ליראת שמים ולקיום מצוות, "וחוזרין כל המשפטים כשהיו מקודם, מקריבין קרבנות ועושין שמיטין ויובלות, ככל מצותה האמורה בתורה" (רמב"ם הלכ' מלכים פ"א ה"א). רק זו היא הגאולה, ולא שום דבר אחר. כל השאר, הוא אולי הכנה לגאולה. אבל הגאולה עצמה - נמדדת במושגים רוחניים בלבד.

"פְּחָתָן יִכְהֶן פְּאָר, וְכַפְלָה תַּעֲדָה כְּלִיָּה"

בהפסרת השבוע מנבא ישעיהו הנביא, מה יאמרו ישראל בזמן הגאולה. וכך הוא אומר: "שׁוֹשׁ אֲשִׁישׁ בְּהָ, תִּגְלַל נִפְשֵׁי בְּאֵלֵי, כִּי הִלְבִּישְׁנִי בְּגָדֵי יִשְׁע, מְעִיל צְדָקָה יַעֲטֵנִי, פְּחָתָן יִכְהֶן פְּאָר וְכַפְלָה תַּעֲדָה כְּלִיָּה" (ישעיהו ס"א, י). כך יאמרו ישראל בזמן הגאולה.

וצריך להבין: מדוע יהיו ישראל זקוקים לשני משלים - גם "פְּחָתָן יִכְהֶן פְּאָר", וגם "כַּפְלָה תַּעֲדָה כְּלִיָּה"? ועוד צריך להבין: למה אצל החתן מתוארת לבישת הבגדים כְּכֹהֵן - ככהן שעובד במקדש - ואילו אצל הכלה היא מתוארת בלשון צְדָקָה, שהוא לשון קישוט?

אולי מותר לפרש כך: האשה נוטה מטבעה ללבוש תכשיטים ובגדים יפים. היא לובשת אותם עבור עצמה, כי לכה שמח בהם⁴. לעומת זאת, האיש מטבעו אינו זקוק כל כך לבגדים יפים, ואם הוא לובש בגדים כאלו, הרי זה לא בשביל עצמו, אלא לכבוד הכלה, לשמח בהם את לב הכלה. הכלה לובשת אפוא בגדים יפים בבחינת "צְדָקָה" - כקישוט

גאולה בלי תשובה - לא תתכן

אחרי שקראנו בפרשה הקודמת על הברכות שיבואו עלינו אם נשמור את התורה, ועל הקללות שח"ו באות אם לא שומרים את התורה, אומרת התורה בפרשתנו כך: "וְהָיָה כִּי יָבֹאוּ עָלֶיךָ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה אֲשֶׁר נִתְּתִי לְפָנֶיךָ... וְשָׁב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת שְׁבוּתֶךָ וְרַחֲמֶךָ, וְשָׁב וְקִבְּצֶךָ מִכָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר הִפְּיָצְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ שָׁמָּה. אִם יִהְיֶה נִפְתָּךְ בְּקִצְהָ הַשָּׁמַיִם, מִשָּׁם יִקְבְּצֶךָ ה' אֱלֹהֶיךָ וּמִשָּׁם יִקְחֶךָ" וכו' (דברים ל, א-ד). כלומר, התורה מבטיחה לנו, שגם אם נגיע ח"ו למצב שיבואו עלינו הקללות שבתוכחה הנוראה, בכל זאת, אחרי כל הצרות הללו, סוף הגאולה האחרונה לבוא. לא יתכן שהגלות תִּמְשָׁךְ לנצח, והעולם לא יגיע אל תכליתו. בסופו של דבר מורכר ח"ה להיות גאולה, שעל ידה יגיע העולם אל תכליתו¹.

עוד מגלה כאן התורה, שבזמן הגאולה האחרונה יעשו ישראל תשובה: "וְהָיָה כִּי יָבֹאוּ עָלֶיךָ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה... וְשָׁבָת עַד ה' אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹלוֹ... וּמָל ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת לְבָבְךָ וְאֶת לִבְךָ וְרַעַךְ, לְאַהֲבָה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ כְּכָל לְבָבְךָ וְכְּכָל נַפְשְׁךָ... וְאַתָּה תִּשׁוּב וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹל ה'..." (שם, א-ח). תשובה זו - חייבת להיות. לא תתכן גאולה ללא תשובה. גאולה ללא תשובה, פירושה שיהיה ח"ו חורבן נוסף אחריה. הרי ישבנו כבר בארץ ישראל, והיו לנו בתי מקדש, ובכל זאת חטאינו גרמו לחורבן המקדש ולגלות. ואם כן, אם לא נתקן את חטאינו, למה שבגאולה העתידה יהיה אחרת? מוכרח אפוא להיות, שהגאולה האחרונה תהיה כרוכה בתשובה. אמנם מצינו בענין זה מחלוקת בגמרא, ר' אליעזר אומר אם ישראל עושים תשובה נגאלים ואם לאו אין נגאלים, ור' יהושע אומר שעל כל פנים נגאלים (סנה' צ"ב, ב), אבל ברור שאין כוונת ר' יהושע לומר שלא צריך תשובה כלל. המחלוקת היא רק על סדר הדברים, האם מוכרח להיות שישראל יעשו תשובה לפני שתגיע הגאולה² (לדעת ר' אליעזר), או שתתכן גם אפשרות שיגאלו ורק אחר כך יעשו תשובה (לדעת ר' יהושע); או - לפי גרסא אחרת בגמרא - המחלוקת היא, האם מוכרח להיות שישראל יתעוררו מעצמם לתשובה (לדעת ר' אליעזר), או שתתכן גם אפשרות שהקב"ה הוא שיעוררם לשוב, ע"י שיעמיד להם ח"ו מלך קשה כהמן (לדעת ר' יהושע). אבל שלא תהיה תשובה כלל, לא לפני הגאולה ולא לאחריה - זה לא יתכן. מוכרח שתהיה תשובה עם הגאולה, בין לר' אליעזר ובין לר' יהושע, ובלי תשובה - אין זו גאולה.

מסופר על החפץ חיים זצ"ל ("חפץ חיים" על התורה, פרשת בא עמ' צ"ט), שבסוף מלחמת העולם הראשונה, כשניתנה הצהרת

העולם אל תכליתו.

התכנית האלקית של הבריאה - בלתי ניתנת לשינוי

נדאונה של הגאולה העתידה - נוגעת לברכת "שופרות" של ראש השנה. כפי שהסברנו בשבועות הקודמים, ברכת "מלכויות" מדברת על כך שה' הוא מלך על כל הארץ, ומלכותו בכל משלה. הוא לבדו קובע מה יהיה בעולם, רעב או שבע, מלחמות או שלום, מי יחיה ומי ימות - הכל הקב"ה לבדו קובע. ברכת "זכרונות" מדברת על כך, שלמרות שהקב"ה הוא זה שקובע לבדו מה יהיה בעולם, אבל קביעתו של הקב"ה אינה שרירותית, אלא תלויה במעשים שלנו. הקב"ה כביכול הגביל את עצמו להנהיג את עולמו רק לפי מה שמכתיב לו האדם. "מעשה איש ופקודתו ועלילות מצעדי גבר, מחשבות אדם ותחבולותיו", הם אלה שמכתיבים לקב"ה אם תהיה לנו שנה טובה, שלא יהיו בה תאוונות דרכים ופיגועים ושאר מרעין בישין, או ח"ו להפך. הכל תלוי במעשים שלנו. זהו ענין של ברכת "מלכויות" וברכת "זכרונות".

אבל אחרי המלכויות והזכרונות, יש גם ברכת "שופרות". מה אומרים אנו ב"שופרות"? ב"שופרות" אנו אומרים, שאננם הקב"ה מוגבל (כביכול) להנהיג את עולמו לפי מעשי בני האדם - אבל זהו רק עד גבול מסוים. מעשי בני האדם אינם יכולים לפרוץ את המסגרת הכללית של התכנית האלקית, שתחילתה מעמד הר סיני, וסופה ימות המשיח, ומסומלת ע"י שני שופרות: מצד אחד שופר של מתן תורה, "בקולות וברקים עליהם נגלית, ובקול שופר עליהם הופעת", ומצד שני - שופרו של משיח: "כל ישבי תבל וְשָׁכְנֵי אֶרֶץ, פְּנֵשׂא נְסֵהִים תְּרָאוּ, וְכִתְּקֵעַ שׁוֹפֵר תִּשְׁמְעוּ" (ישעיהו יח, ג), "וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִתְקַע בְּשׁוֹפֵר גָּדוֹל וְכָאוּ הָאֲבָדִים בְּאֶרֶץ אֲשׁוּר וְהִנְדָּחִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם" וכו' (שם כז, יג). רשעי ארץ יכולים להתהלך ברשעם נגד רצון ה' ולהשפיע על הנהגתו בבריאה, אבל בסופו של דבר הם אינם יכולים לשנות את התכנית האלקית הכללית, שתהיה גאולה לישראל, ומלכות שמים תוכר בכל העולם כולו.

גם צורת התקיעות מרמזת למהלך הזה. הרי צורת התקיעות היא - פשוטה לפניך ופשוטה לאחריה, וביניהן שברים ותרועות, "גנוחי גנח" ו"לילי ליל". למה מרמזים הקולות הללו? "פשוטה לפניך" מרמזת על מלכות שמים השלמה שהיתה קודם הבריאה ("אדון עולם אשר מלך בטרם כל יציר נברא"), ועל מלכות שמים השלמה שהיתה בתחילת תולדות עם ישראל, כשכל ישראל אמרו בסיני "נעשה ונשמע". לאחר הופעות אלו של מלכות שמים השלמה, ישנם הרבה מיני "גנוחי גנח" ו"לילי ליל". בתולדות העולם - אדם הראשון אוכל מעץ הדעת, דור המבול ועוד, ובתולדות עם ישראל אחרי מעמד הר סיני - מעשה העגל, מעשה

לעצמה - ואילו החתן לובש בגדים יפים בבחינת "בגדי כהונה" - לא לכבוד עצמו, אלא לכבוד הכלה (ככהן, שלא לובש את בגדי הכהונה לכבוד עצמו, אלא לכבוד שמים, לשרת במפקדו).

אומרת אפוא כנסת ישראל כך: אנו לובשים "בגדי ישע" ושמחים בגאולה משתי סיבות: "פְּחֶתֶן פְּחֶתֶן פְּחֶתֶן פְּחֶתֶן" - לכבוד שמים ולתיקון העולם, ככהן שלובש בגדי כהונה לכבוד ה' ולא לכבוד עצמו - וכן "כַּפְלָה פְּעָדָה כְּלִיָּהּ", שרוצה את התכשיטים לעצמה ולהנאתה. כי רע ומר היה לנו בגלות, ועל כן אנו שמחים בגאולה גם בבחינת "כַּפְלָה פְּעָדָה כְּלִיָּהּ", לצורך עצמנו.

אבל כאמור, מטרתה העיקרית של הגאולה איננה לצורך רווחתנו הגשמית, אלא כדי לתקן עולם במלכות ש-די, להשפיע בכל העולם אמונה בה', כמו שאומר הנביא: "וְהָלְכוּ גוֹיִם רַבִּים וְאָמְרוּ לָכֵן וְנִעְלָה אֵל הַר ה' וְאֵל בֵּית אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, וַיִּוְרְנוּ מִדְּרָכָיו וְנִלְכְּהוּ בְּאַחֲזָתָיו, כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה וְדָבַר ה' מִירוּשָׁלַיִם" (מיכה ד, ב). תכלית הגאולה היא תיקון העולם, וזה יתכן רק אם נעשה תשובה. בלי תשובה - אין כאן גאולה, ואין לזה שום משמעות.

"וּמְבִיא גוֹאֵל לְבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוּ בְּאֶהְבָּהּ"

אנו אומרים בתפלת שמונה עשרה: "וּמְבִיא גוֹאֵל לְבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוּ בְּאֶהְבָּהּ". מה הכוונה "באהבה"? אהבה למה? אפשר לפרש בכמה אופנים. אפשר לפרש - באהבה לאבות. בגלל אהבת ה' לאבות, הוא מביא גואל לבני בניהם. עוד אפשר לפרש - באהבה לבני בניהם (של האבות), או באהבה לגואל. בגלל שה' אוהב את בני בניהם של האבות, או בגלל אהבתו לגואל, שהוא צדיק גדול, יביא ה' גאולה לישראל. אפשר גם לפרש, שהכוונה היא - באהבה לשמו ית'. הרי הקב"ה אוהב את שמו, כמו שאומר הנביא: "וְאֶעֱשֶׂה לְמַעַן שְׁמִי, לְבְלִתִּי הַחֵל לְעֵינֵי הַגּוֹיִם" (יחזקאל כ, ט). לכן, כדי למנוע את חילול שמו ית', ה' יביא את הגואל [שהרי המצב שבו עם ישראל נמצא בגלות וסובל, הוא מצב של חילול השם].

אבל אפשר לפרש עוד, שהכוונה היא - באהבה לכל העולם כולו. שבגלל שה' אוהב את כל העולם כולו, לכן הוא מביא את הגאולה, שהיא תיקון לא רק לנו, אלא לכל העולם כולו. העולם הרי לא נברא כדי להתנהל כך, כפי שהוא מתנהל היום, אלא כדי שיהיה עולם שמכיר את הקב"ה. זהו שאנו מתפללים בראש השנה, "וַיִּדַע כָּל פְּעוּל כִּי אֵתָהּ פִּעֲלָתוֹ, וַיִּבִּין כָּל יִצּוֹר כִּי אֵתָהּ יִצְרָתוֹ". כמובן, קודם כל אנחנו צריכים להכיר בזה. אבל אחריו, גם כל העולם צריך לדעת זאת. אם יהיו גוים שלא ירצו לקבל את זה, הם ימותו. אבל אנחנו לא מתפללים שהגוים ימותו. אנחנו מתפללים שכל העולם יכיר במלכות ה'. וַיִּדַע כָּל פְּעוּל כִּי אֵתָהּ פִּעֲלָתוֹ, וַיִּבִּין כָּל יִצּוֹר כִּי אֵתָהּ יִצְרָתוֹ, וַיִּאמֶר כָּל אֲשֶׁר נִשְׁמָה בָּאָפוֹ, ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מֶלֶךְ, וּמַלְכוּתוֹ כָּפֹל מְשָׁלָהּ". זה יהיה המצב בזמן הגאולה, וכפי שאמרנו, התורה מבטיחה שכך יהיה. הגאולה ודאי תגיע, ועל ידה יבוא

מפורסם אחד להשתחרר מבית הַסֵּהָר, ולשוב אל משפחתו. שניהם - שר הצבא והגנב - שמחים בנצחון המלחמה. ובכל זאת יש הבדל גדול ביניהם. שר הצבא מתקבל בכל מקום בקריאות "יְהִי" ו"הידר" ("ונשו את כלימתם"), ואילו הגנב - בקושי יכול להראות את פניו ברחוב, מרוב בושה ("ונשו את כלימתם"). מפחד שכלם יצביעו עליו ויאמרו, "זהו הגנב, שרק בגלל הנצחון במלחמה הוא לא יושב בבית הסהר". כך יהיה גם בזמן הגאולה: גם הצדיקים וגם הרשעים ישמחו בגאולה. ובכל זאת, אלו ישמחו בלי בושה, ואלו ישמחו עם בושה. אלה שעזרו להביא את הגאולה - "וְנָשׂוּ אֶת פְּלִמְתָּם". ואלה שמעשיהם עכבו את הגאולה - "וְנָשׂוּ אֶת פְּלִמְתָּם". העבודה שלנו, כמובן, היא להשתדל להיות מאלה שנאמר עליהם "וְנָשׂוּ אֶת פְּלִמְתָּם". להיות מחיל ה', לא מאלה שמנסים להפריע לה'.

כך גם בענין בנין בית המקדש. המקדש השלישי שיבנה במהרה בימינו יהיה בנוי מאבנים מיוחדות ויקרות. "וְשִׁמְתִי פֶּךְדָּ שֶׁמֶשְׁתִּיךְ... וְכָל גְּבוּלְךָ לְאַבְנֵי חֲפֵץ" (ישעיהו נה, יב). אבל צריכים לדעת, שלא רק באבנים גשמיות בונים את המקדש. יש צורך גם באבנים רוחניות, שהן מצוות ומעשים טובים. בכל מצוה ובכל מעשה טוב שאנו עושים, אנו מוסיפים אבן בבנין בית המקדש⁵. את האבנים הרוחניות הגדולות הניחו כבר אברהם יצחק ויעקב, משה ואהרן, וכן הנביאים התנאים והאמוראים, הראשונים והאחרונים - כל אחד לפי מדרגתו. אנו צריכים להשתדל שגם לנו יהיה חלק בבנין הזה. אמנם אין באפשרותנו להשתתף בבנין המקדש באבנים גדולות כמו של התנאים והאמוראים, אבל בכל זאת שתהיה לנו איזושהי שותפות רוחנית בבנין הבית הגדול והקדוש הזה. לפחות אבן אחת קטנה. גם בזה עלינו להשתדל להצטרף לאותה שרשרת ארוכה של צדיקים, שסייעו במעשיהם לבנין בית המקדש.

מצות תשובה - מעל מסגרת הזמן

כפי שהזכרנו, התורה מבטיחה בפרשתנו, שבזמן הגאולה האחרונה יעשו ישראל תשובה: "וְהָיָה כִּי יָבֹאוּ עֲלֵיךָ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה... וְשָׁבְתָ עַד ה' אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹלוֹ... וְאַתָּה תָּשׁוּב וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹל ה'..." (דברים ל, א-ח). אבל בנוסף להבטחה, יש גם מצוה לשוב בתשובה, וגם זה מוזכר בפרשתנו: "כִּי תִמְצָנָה הַדָּאֵת אֲשֶׁר אָנֹכִי מִצְוֶיךָ הַיּוֹם, לֹא נִפְלֵאת הוּא מִמֶּךָ וְלֹא רָחֵקָה הוּא... כִּי קְרוֹב אֲלֵיךָ הַדְּבָר מְאֹד, כִּפִּיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשׂוֹת" (שם, יא-יד). מהי "תִּמְצָנָה הַדָּאֵת"? לאיזו מצוה הַפְּנוּהָ? - רש"י מסביר (שם, יד), שהפְּנוּהָ היא לכלל מצוות התורה. אבל הרמב"ן מסביר, שהפְּנוּהָ היא למה שנאמר קודם - "וְשָׁבְתָ עַד ה' אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹלוֹ" (שם, ב). ואמר כאן הכתוב, שאין זו רק הבטחה, אלא מִצְוָה לַעֲשׂוֹת כֵּן, לשוב עד ה' ולשמע בקולו. [ובאמת, קרובים דברי הרמב"ן להיות כדברי רש"י. שהרי מהי תשובה? - לשוב מדרפי הרעה, ולהתחיל לקיים

המרגלים, ושאר תרועות ושברים, עד חורבן הבית ועד לשואה האחרונה, ועד לצרות שיש לנו היום. אבל לאחר השברים והתרועות מגיעה שוב "פשוטה לאחריה". הפשוטה לאחריה מרמזת על מלכות שמים השלמה של אחרית הימים. באחרית הימים, אחרי ככלות הכל, לבדו ימלוך נורא! כשהתכנית האלקית תגיע אל קצה, שוב תהיה מלכות שמים שלמה, במלכות בית דוד ובסנהדרין הגדולה בירושלים. לזה רומזים קולות השופר, ולזה רומזת ברכת "שופרות" - שלאחר כל הצרות, ולאחר כל השברים והתרועות, נגיע בעזרת ה' ל"פשוטה שלאחריה", ומעשי בני האדם לא יוכלו לשנות את התכנית האלקית הכללית.

אם אין אפשרות לשנות את התכנית האלקית, על מה בכל זאת יש לנו בחירה? הבחירה שלנו היא האם להצטרף לשרשרת ארוכה של צדיקים שמשתדלים לסייע לתכנית האלקית לצאת אל הפועל, הלא הם אברהם יצחק ויעקב, משה ואהרן ושאר צדיקי עולם, או ח"ו להצטרף לשרשרת ארוכה של רשעים שמנסים להפריע לתכנית האלקית לצאת אל הפועל, הלא הם נמרוד, עֶשָׂו, פרעה, המן, הגרמנים ימ"ש, וכל שאר רשעי עולם. כמו כן, איך תהיה הגאולה ומתי היא תהיה - גם זה תלוי בבחירת בני האדם. "זכו - עם עֲנֵנִי שְׁמַיָּא; לא זכו - עֲנֵי וְרָבַע עַל חֲמוֹר" (סנה' צח, א). "זכו - אֶחָיִשְׁנָה; לא זכו - בְּעֵתָה" (שם). אבל שתהיה גאולה לישראל, ומלכות שמים תוכר בכל העולם כולו - את זה לא יוכלו בני אדם לשנות. התכנית האלקית תצא אל הפועל בכל מקרה. לזה רומזת ברכת "שופרות" של ראש השנה.

להיות ממקרבי הגאולה, ולא ממרחיקיה

הקב"ה אומר על המצב שיהיה בזמן הגאולה: "עֲתָה אָשִׁיב אֶת שְׁבוֹת יַעֲקֹב, וְרַחֲמֵי כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל... וְנָשׂוּ אֶת פְּלִמְתָּם" (יחזקאל לט, כו). יש שתי גירסאות בפסוק הזה. יש גורסים "וְנָשׂוּ אֶת פְּלִמְתָּם" (בשי"ן ימנית), ולפי זה מובנו של הפסוק הוא, שבזמן הגאולה ישכחו ישראל את הבושה שהיתה להם בזמן הגלות (נשו - לשון שכחה. ע"י בראשית מא, נא), ויש גורסים "וְנָשׂוּ אֶת פְּלִמְתָּם" (בשי"ן שמאלית), ולפי זה משמעותו של הפסוק היא הפוכה - שבזמן הגאולה ישאו וישאלו ישראל את הבושה שהיתה להם בזמן הגלות ("וְנָשׂוּ" - "וְנָשְׂאוּ"). מהי יהיה אפוא בימות המשיח? "וְנָשׂוּ אֶת פְּלִמְתָּם", או "וְנָשׂוּ אֶת פְּלִמְתָּם"? אולי מותר לומר, שאלו ואלו דברי אלקים חיים. שני הדברים יתקיימו. יהיו כאלה שיתקיים בהם "וְנָשׂוּ אֶת פְּלִמְתָּם", הם ישכחו את הכלימה ואת כל הצרות ותהיה להם רק שמחה, ויהיו כאלה שיתקיים בהם "וְנָשׂוּ אֶת פְּלִמְתָּם". תהיה להם בושה וכלימה בזמן הגאולה. על מה? על שלא תרמו מאומה לתהליך הגאולה.

משל למה הדבר דומה? למלך שהיה לו שר צבא גיבור, שניצח במלחמה. לרגל הנצחון, הכריז המלך על חנינה כללית לפושעים היושבים בבתי הכלא. מכח חנינה זו, זכה גם גנב

הענינים האלה - תשובה והתרת נדרים - אנו פועלים מעל מסגרת הזמן, ומשנים את העבר.

"פי קרוב אליך הדבר מאד"

התורה אומרת, "פי קרוב אליך הדבר מאד, בפניך ובלבבך לעשותו". וקשה: וכי די פפה ובלב כדי לקיים את כל התורה כלה (לרש"י), או את מצות התשובה (לרמב"ן)? הרי יש מצוות שעולות ממון רב, כמו תפילין, ארבעה מינים, ועוד דברים. אני יכול לומר בפי ובלבבי מהיום ועד מחר שאני רוצה לולב, אבל אם לא אשלם - לא יהיה לי לולב. כמו כן, יש מצוות שמצריכות יגיעה רבה. אם אומר בפי ובלבבי מהיום עד מחר שאני רוצה סוכה, זה לא יעזור. צריך לבנות סוכה, או לפחות לשלם לאחרים שיבנו לי סוכה. מהי אם כן הכוונה, "בפניך ובלבבך לעשותו"?

נראה לתרץ כך: משל לאדם שאמר לו חברו, "אני מבקש ממך: סע לאמריקה, ושהה שם חודש ימים בבית מלון יקר". מה הוא יאמר לו? - "הרי הענין כרוך בהוצאה מרובה. אם תשלם לי את ההוצאות, יש על מה לדבר. אם לא תשלם - אין על מה לדבר". אבל מה יקרה אם רופא יאמר לחולה: "אבחנתי אצלך מחלה מסוכנת, אתה מוכרח לטוס לארה"ב, רק שם תוכל לקבל טיפול שיציל את חיך". האם גם במקרה כזה אדם יאמר לרופא, שרק אם ישלם לו את ההוצאות הנסיעה הוא מוכן לנסוע? ודאי שלא! החולה עוד ישלם לרופא בעד העצה שנתן לו, וינסה בכל כוחותיו לגייס את הכסף הדרוש בשביל הנסיעה הזו. למה? כי הוא מבין שחייו תלויים בזה! כך גם בנוגע למצוות. מי שמבין שחייו תלויים בקיום המצוות - שום קושי ומאמץ לא עומדים בדרכו כדי לקיימן. כל מה שנדרש אפוא הוא, להבין את עצם הענין הזה, שהמצוות הן "חיינו ואורך ימינו"; ודבר זה, הרי הוא "בפניך ובלבבך לעשותו".

יהי רצון שנזכה לעשות תשובה שלמה, ולהכתב ולהחתם עם כל בית ישראל לחיים טובים ולשלום.

השיחה נערכה לפי הבנתו של העורך,
וכל טעות או חסרון (אם ישנם) יש לתלות בעורך בלבד.

את התורה בשלמותה. מה שקיימתי עד היום - להמשיך לקיים הלאה, ומה שלא קיימתי עד היום - להתחיל לקיים מכאן ולהבא. אם כן, גם לפי הרמב"ן, "המַצְנָה הַזֹּאת" (מצנת תשובה) מחייבת בסופו של דבר את קיום התורה כולה, וכדברי רש"י.

והנה, התורה אומרת על התשובה, "לא נפלאת הוא מַמְךָ וְלֹא רַחֲקָה הוּא וְכוּ'. ואכן, לא נפלאת ולא רחוקה היא התשובה מלבצע, אבל בהחלט נפלאת ורחוקה היא מלהבין, כי צד היא פועלת. אחד הדברים הנפלאים שבתשובה הוא, שבניגוד להגיון, יש באפשרותי לפעול ולהשפיע על העבר! עם תשובה שעושים היום, מתקנים ומשנים את העבר. אין עוד דבר בתורה שאפשר לפעול איתו באופן כזה. לקדש אשה - אפשר רק מכאן ולהבא. אי אפשר לקדש אשה כך, שתהיה מקודשת מאת מול! גם למכור בית אפשר רק מכאן ולהבא. אי אפשר לעשות קנין שיפעל כך, שהמכר יחול מאתמול. רק בתשובה אפשר לפעול למפרע. עושים תשובה היום, ומשנים את העבר.

זהו לכאורה הפשט בדברי חז"ל, שהתשובה היא מן הדברים שנבראו קודם בריאת העולם (פסחים נד, א). למה היתה צריכה התשובה להברא קודם בריאת העולם? הרי אין עדין מי שיחטא, ומה הצורך עתה בתשובה? התשובה היא, הכוונה בזה היתה, לברוא את ענין התשובה באופן שתהיה מחוץ למסגרת העולם. במסגרת העולם אנו משועבדים למערכת הזמן, שעל פיה אנו יכולים לפעול רק מכאן ולהבא, ולא למפרע. אבל בתשובה - אפשר לפעול למפרע. אני עושה תשובה היום, והיא פועלת למפרע ומוחקת את החטא, כאילו מעולם לא חטאתי. ולא רק שהחטא נמחק, אלא יותר מכך. תשובה מאהבה הופכת זדונות לזכויות (יומא פו, ב). לא רק שלא חטאתי, עוד עשיתי מצוה! לכן נבראה התשובה קודם בריאת העולם, כדי שנוכל לפעול בה מחוץ למסגרת הזמן.

דבר דומה יש גם בהתרת נדרים. חכם המתיר נדר, עוקר את הנדר למפרע, כאילו מעולם לא היה כאן נדר. אמנם האחרונים מבארים שבאמת היה כאן נדר עד עכשיו, וא"א באמת לשנות את העבר, אבל עכ"פ לענין מכאן ולהבא אנו אומרים שהנדר נעקר למפרע, וכאילו לא היה כאן נדר מעולם (עי' שערי יושר ש"ב פ"ט ד"ה ועתה). אולי משום כך נהגו לומר "כל נדרי" דוקא ביוה"כ, שהוא יום תשובה ומחילת עוונות, מפני שבשני

1. עי' רמב"ן (ויקרא כו, טז) שבאר, שפסוקים אלו "ביטחו בגאולה העתידה הבטחה שלמה, יותר מכל חזיונות דניאל". וכתב, שגאולה זו תהיה "גאולה שלמה, מעולה על כולם", שכן נאמר בה: "וְהִיטַבְךָ וְהִרְבֵּךְ מֵאֲבֹתֶיךָ" (דברים ל, ה), יותר מכל הגאולות שהיו בדורות הקודמים.
2. וכן פסק הרמב"ם: "וכבר הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלות, ומיד הן נגאלין" (הלכ' תשובה פ"ז ה"ה).
3. בכ"ג במרחשון תרע"ח, ובה הצהיר הלורד ארתור בלפור בפרלמנט בלונדון, כי "ממשלת הוד מלכותו תראה בעין יפה הקמת בית לאומי לעם היהודי בפלשתינה" (שהיתה נתונה אז לשליטת האנגלים, לאחר שסולקו ממנה הטורקים).
4. לכן, בעוד האנשים צריכים לשמוח ביו"ט בבשר ויין, את הנשים יש לשמח בבגדים יפים (שו"ע או"ח סי' תקכ"ט ס"ב).
5. וזהו שמברכים בתפלה, "ברוך אתה ה', בורא ירושלים", בלשון הווה (וכן בברכת המזון). "כי כל ימי הדורות מצטרפין ומתכנסין כל ההארות של עבודת בני ישראל להיות ראויין לגאולה, כי היעלה על הדעת שדור הגאולה יהיו כל כך ראויין בזכותם בלבד לגאולה? ! אלא שזכות כל דור ודור עוזר ומביא מעט בנין בית המקדש, והבנין נמשך כל ימי הגלות... וכל אדם בפרט גם כן צריך לידע שכל מעשיו הם סיוע לבנין בית המקדש, וכפי מה שמקבלין על עצמן עול מלכות שמים מסייעין לבנינו" ("שפת אמת" - דברים תרל"ד).